

JAKOV STIPIŠIĆ

TRAGOM JEDNE BILJEŠKE IVANA LUCIUSA O JEDNOJ HRVATSKOJ VLADARSKOJ ISPRAVI

U svojoj raspravi o hrvatskoj dvorskoj kancelariji u doba narodnih vladara Rački je ustanovio da ima svega 28 hrvatskih vladarskih isprava, i to: 1 kneza Trpimira, 1 kneza Muncimira, 13 kralja Petra Krešimira, 10 kralja Dmitra Zvonimira i 3 kralja Stjepana.¹ Pored toga tvrdi da je od svih ovih 28 isprava sačuvano u originalu samo četiri, dok su ostale sve kasniji prijepisi. Nakon Račkog svi hrvatski historiči koji su se bavili najstarijim periodom hrvatske povijesti kritički su se odnosili ne samo prema broju tobožnjih originala, već i prema njihovoj vrijednosti kao historijskom izvoru. Prema nekima bio bi samo jedan original, i to isprava Petra Krešimira iz 1060. godine, izdana u korist samostana sv. Ivana Rogovskog prigodom osnutka, dok prema drugima nema ni jednog jedinog originala.² Nema sumnje da i one isprave koje bi po svojoj vanjskoj formi mogle biti originalne kriju u sebi izvjesne elemente koje u tom smislu pobuđuju sumnju, ali isto tako ni argumenti onih koji im osporavaju originalnost nemaju uvijek uvjerljivu snagu dokaza da bismo bez rezerve primili njihove tvrdnje kao konačnu i jasnu istinu. To se isto može reći i za pitanje autentičnosti mnogih vladarskih i privatnih isprava iz ovog razdoblja.

Rački je dobro poznao Luciusovo djelo i znao je koliko je hrvatskih vladarskih isprava bilo poznato Luciusu. Međutim, on ne ističe jednu zapanjuću činjenicu da Lucius nigdje ne spominje niti jednu ispravu iz kartulara splitskog benediktinskog samostana sv. Stjepana »pod borovima«, iz čega bi se dalo logično zaključiti da ga nije poznao. Čitajući Luciusovo djelo »De regno Dalmatiae et Croatiae« Rački, a niti itko drugi prije i poslije njega, nije uočio ono mjesto gdje citira jednu ispravu kralja Krešimira ne navodeći pri tome o kojem se kralju Kre-

¹ F. Rački, Hrvatska dvorska kancelarija i njene izprave za vladavine narodne dinastije, Rad XXXV, str. 1, Zagreb, 1876.

² V. Novak, Dva splitska falsifikata XII stoljeća, Bulićev zbornik, Split-Zagreb 1925, str. 553, bilješka 3.

šimiru radi. U knjizi II, i to u glavi 13, tamo gdje govori o granicama splitskog gradskog teritorija, čitamo ovaj tekst: »*Spalatense quoque territorium parvo spacio protensum fuisse constat, cum insulam sive peninsulam ab archidiacono Vraniam dictam, citro flumen Salonae existentem in Croatico solo positam et Duranam vocatam ex privilegio Cresimiri constat, ideo arctos et incertos terminos Spalatensis territorii regum Croatorum tempore fuisse dicendum est.*»³ Lucius se ovdje pozivlje na jednu ispravu koju ne nalazimo ni u jednom izdanju. Međutim, on jasno govori na margini ovog teksta da se ta isprava nalazi »in archivo capituli Spalatensis«. Veoma je čudnovato da nijedan hrvatski historik, čitajući Luciusovo djelo, nije sebi postavio pitanje gdje to kralj Krešimir govori o otoku, odnosno poluotoku Durani tj. Vranjicu. Dovoljno je bilo zaviriti u indeks Dokumenta F. Račkoga i konstatirati da se ime Durana tamo ne nalazi. U hrvatskim vladarskim ispravama navode se razni toponimi splitskog odnosno solinskog područja, ali niti jedna od njih ne spominje ovaj otočić koji je nedvojbeno već odavna pripadao hrvatskom državnom teritoriju. Iako nenaseljen, on sigurno nije bio »ničija zemlja«. Ovaj je tekst to zanimljiviji, jer očito u sebi krije tragove jedne isprave koja nam dosada nije bila poznata, a koja ni po svojim sačuvanim tragovima nije bila uočena. Činjenica je da je broj hrvatskih vladarskih isprava vrlo malen, a da su one po svojoj važnosti prvorazredan historijski izvor.⁴ Osim toga one po svojoj vremenskoj grupaciji predstavljaju izvjesne cjeline vezane uz ličnost pojedinog vladara. Tako se dogodilo da od nekolicine hrvatskih vladara nemamo niti jedne jedine isprave, dok od drugih imamo priličan broj. Na taj je način prekinut kontinuitet potreban kao izvor cjelokupne hrvatske povijesti ovog razdoblja. Tako su nastale neke praznine kojima je teško pristupiti zbog nedostatka diplomatskog materijala. Najveći vakuum je svakako onaj između 892. i 1060. godine tj. između kneza Muncimira i kralja Petra Krešimira IV, u kojem nemamo niti jedne isprave. Time možemo objasniti činjenicu što to razdoblje tako slabo poznajemo. S druge strane, možemo sasvim logično zaključiti da su hrvatski vladari i u toku onih 168 godina izdavali isprave kao i prije i poslije ovog vremena. Nije bilo razloga da hrvatska vladarska kancelarija prestane djelovati, kao ni motiva zbog kojih se isprave ne bi izdavale. Isprava o kojoj je ovdje riječ ide upravo u to razdoblje – negdje na sredini ovog vakuuma – pa stoga ima to veće značenje. Čitajući ovo mjesto kod Luciusa, pokušao sam ući u trag spomenutoj ispravi. Kao i u vrijeme Ivana Luciusa ona se i danas čuva u Arhivu splitskog kaptola. Dapače ima svoj broj u katalogu i pripada onoj skupini isprava koje nisu bile prenesene u

³ Amsterdamsko izdanje 1666, str. 89.

⁴ Lucius je ispravi kao historijskom izvoru pridavao veoma veliko značenje. U konceptu predgovora svog djela *De regno ...* ističući značenje isprava veli: »*Harum enim apud me maior auctoritas quam quorumlibet historicorum.*« (Arhiv splitskog kaptola 528 scr. B.).

Beč.⁵ To ističem zato da upozorim na činjenicu kako je ona uvijek bila pristupačna našim historicima koji su bili stalni radnici ovog arhiva kao Bulić, Barada i Katić. Ovo je to čudnovatije što ju je poznavao i sam Farlati. Tamo gdje govori o poznatoj reambulaciji dobara splitske crkve iz 1397. godine on sasvim određeno govori upravo o prijepisu ove Krešimirove isprave. On navodi da je iste tj. 1397. godine nadbiskup Andrija Gualdo zamolio kninski kaptol da iz triju starih pergamentskih kodeksa, koje nazivlju montanejima, prepíše neke isprave i taj prijepis svojim pečatom potvrdi: »*Quae olim ex regum donatione concessuque Romanorum pontificum ecclesia et mensa archiepiscopalis Spalatensis iure antiquo possidebat in Durana insula, quae nunc Uraginza appellatur, contra Salonam in agro Salonitano, itemque in agro Spalatensi*«. On nadalje navodi tačan datum prijepisa ove isprave: *Huius membranae appositus est die festus apostolorum Petri et Pauli a. d. 1397.*⁶ Farlati, doduše, ne spominje izričito Krešimirovu ispravu, ali se jedan dio ovog teksta nedvojbeno odnosi na nju. Naime, kada se spominju prava splitske nadbiskupske menze na otok Vranjic koja je stekla »*ex regum donatione*«, mi osim ove isprave nemamo druge koja bi nam o tim pravima govorila. Prema tome očito je da treba pomišljati samo na ovu koja je nekoć bila sačuvana u nekom kartularu, kojem danas nema više traga. Jasno je iz svega da Farlati govori o ispravi kninskog kaptola iz 1397. u kojoj je Krešimirova isprava sačuvana kao transumpt. Dok ju je Lucius u svom djelu kako-tako upotrebio kao izvor, Farlati osim navedenog teksta ni na jednom mjestu ne pokušava da je komentira, a niti donosi u cjelini njen tekst, kako to inače često čini. Nije isključeno da je taj propust namjerno učinio, jer ova isprava onakva kakva jest, predstavlja veoma težak diplomatski problem koji ćemo pokušati riješiti u toku ove rasprave. Ovaj citat Farlatija vrlo je važan i zbog toga što spominje da je kninski kaptol prepisao ovu ispravu »*e tribus pervetustis membranaceis codicibus*«. Što je s tim kodeksima? Gdje su? Mi na više mjesta nalazimo vijesti i tragova o postojanju mnogih montaneja u posjedu splitske crkve s prijepisima vrlo starih isprava, a danas nemamo od njih ni traga.⁷ To sve jasno govori da su mnogi propali, pa čak i izvori odnosno dokumenti splitske crkve koja je imala tako dominantnu ulogu u hrvatskoj crkvenoj povijesti. Ovdje ističem činje-

⁵ Signatura u Arhivu splitskog kaptola: 668, nr. 10. Na poledini je kratki regist isprave pisan suvremenim pismom: *Copia trium antiquorum montaneorum diversorum iurium et bonorum ecclesie Spalatensis sub sigillo capituli Tininiensis*. U katalogu isprava vraćenih iz Beča 13. X 1841. nema ove isprave. U današnjem katalogu pod brojem 10 registrirana je ova isprava uz bilješku: 1397. god. Nos capitulum ecclesie Tininiensis. Ovakva bilješka nije mogla upozoriti konzultante kataloga da se u njoj krije Krešimirov transumpt, pa se možda time može protumačiti činjenica da je ostao nezapažen. Veličina isprave je 570 × 525.

⁶ Farlati, *Illyricum sacrum* III, str. 348. Farlati dalje veli da ne navodi tekst ovog prijepisa, jer je već gotovo sve nabrojeno u prije citiranim dvama tekstovima reambulacije dobara splitske crkve iz 1397. g.

⁷ V. Novak u *Supetarskom kartularu* (Zagreb 1952, str. 150) spominje nekoliko poziva splitskog kaptola na svoje stare montaneje.

nicu da su jedino benediktinci čuvali isprave, odnosno kasnije kartulare, pa nije nimalo čudnovata činjenica što hrvatski diplomatski materijal seže dotle dokle sežu benediktinski samostani na hrvatskom području. Tako se može donekle protumačiti gubitak mnogih drugih isprava.

Pregledavajući rukopisnu ostavštinu Ivana Lučića u Arhivu splitskog kaptola, našao sam i ovu Krešimirovu ispravu prepisanu iz spomenutog prijepisa kninskog kaptola.⁸ Nema, naime, nikakve sumnje da je on imao pred sobom upravo ovaj već spomenuti kaptolski primjerak iz 1397. godine. Prepisao ju je sasvim korektno i bez ikakve primjedbe. Smatram da ju je prihvatio kao autentičnu, te se njom kao takvom služi samo u slučaju kada opisuje granice splitskog gradskog teritorija. Iako je sadržaj isprave neobično bogat historijskim podacima, Lucius jedva da se njom služi. Očito je da mu nije bilo sasvim jasno što da njom radi i kako da je tretira. Svakako, za ono za što je njemu služila, Lucius nije ni mogao naći neki prigovor. Znamo, naime, i iz drugih izvora da je tu bila granica splitskog teritorija i da je sasvim vjerojatno otok Vranjic pripadao hrvatskom području, čak je bio i »*territorium regale*«, kao dio onih kraljevskih zemalja koje je hrvatski vladar imao širom solinskog polja.

U vezi s poznavanjem ove isprave moram upozoriti na još jednu zagonetku. Ivan Tkalčić u svom izvještaju o arhivskim istraživanjima u Dalmaciji govori, među ostalim, i o ostavštini Luciusovoj u Arhivu splitskog kaptola.⁹ Opisujući svezak u kojem se ova isprava nalazi među ostalim veli: »Od lista 80–247. dolaze izvadci iz splitskog arhiva i to: ex statuto, reformationibus, consiliis, reambulationibus, registro capitulari i dva prijepisa: jedan listine Kriesimirove (g. 950), a drugi Nemanjine.« Poslije ovog izvještaja postaje nam još čudnovatijom šutnja Račkoga o ovoj ispravi. Kako to da u svoja Documenta nije uvrstio i ovu ispravu koja mu je, ako ne prije, a ono svakako poslije Tkalčićevog izvještaja bila poznata? Ako ju je smatrao falsifikatom u bilo kojoj mjeri, onda ipak nije postupio dosljedno, jer u njegovom izdanju ima po njegovoj vlastitoj ocjeni sumnjivih i podmetnutih isprava u različitoj gradaciji. Ni u kasnijim svojim radovima nikada se nije na nju osvrnuo. Ovo ističem zato što se moglo pretpostaviti da je za nju saznao eventualno odveć kasno, kad je materijal za njegovo izdanje bio već sabran i pripremljen za štampu.

U svojoj raspravi »Notizie storiche sul villaggio Vranjic vicino Salona« Bulić citira Farlatija, i to ono mjesto gdje spominje ovu Krešimirovu ispravu te veli: »Ovaj dokument ne postoji u zbirci Račkoga

⁸ Arhiv splitskog kaptola No 536, Ser. B str. 191 sa bilješkom I. Luciusa: *Capitulum Timiense 1397. 29. junii. Transumptum privilegiorum ecclesie Spalatensis. Andreas archiepiscopus Spalatensis. Cresimiri Ex montaneo antiquo.*

⁹ I. Tkalčić, Izvještaj o arhivarskih istraživanjih u Dalmaciji, Rad XXXV, Zagreb 1876, str. 174.

i Kukuljevića.¹⁰ Očito je da je ni Bulić nije poznavao i bilo mu je problematično što su je ova dva naša velika historičara izostavila iz svojih zbornika.

Ispravu je vjerojatno poznavao i Barada, ali se nigdje nije na nju osvrnuo.

Međutim, treba istaći činjenicu da nitko od novijih historičara, pa ni Tkalčić, ne govore o transumptu iz 1397. godine, već samo o Luciusovu prijepisu. Broj hrvatskih vladarskih isprava sada iznosi 29, pa kakav god bio stav prema autentičnosti ove isprave, neće je biti moguće mi-moići.

Isprava zaslužuje veoma preciznu diplomatsku analizu. Prije svega moramo konstatirati da je ona po svojoj konstrukciji slična Trpimirovoj povelji. Naime, u jednoj i drugoj radi se o dvostrukom darovanju te kao takve predstavljaju jedinstvenu grupu među hrvatskim vladarskim ispravama.

Iz metodoloških razloga potrebno je izvršiti diplomatsku analizu naj-prije prvog dijela tj. Krešimirove darovnice, a zatim drugog, tj. darovnice deveterice kralju odanih ljudi koji podigoše na otoku Vranjicu crkvu i obdariše je posjedima.

Ako je zaista istinit historijski čin koji se spominje u jednom i drugom dijelu, nema nikakve sumnje da je o jednoj i drugoj darovnici postojala zasebna isprava. Moramo imati na umu činjenicu da je ovo ipak prijepis iz jednog montaneja, a montaneji ili kartulari pored ostalih karakteristika imaju i tu da donose često nepotpune isprave, bez uobičajenih formula, i da su katkada prerađene tako da više liče jednoj kronici nego ispravi. O tome jasno svjedoči upravo ovaj prijepis. Sličnu pojavu imamo i u Supetarskom kartularu gdje se na dugo i široko čak ponekad u izravnom govoru opisuju pojedini događaji, te bi se reklo da je to prije jedna srednjovjekovna kronika a ne montanej. Ova isprava govori o dvama pravnim činima: prvi je: obdarivanje kralju odanih ljudi, a drugi: podizanje i obdarivanje crkve na otoku Vranjicu kao spomen prvog čina. Između jednog i drugog moralo je proći izvjesno vrijeme, a ovdje se sve to prikazuje bez obzira na međusobni vremenski odnos. U tome i jest kroničarski karakter isprave u cjelini. Zbog toga ne smijemo tražiti suviše zakonitosti u formalnom pogledu i strukturi isprave. Analiza nas neminovno sili na komparaciju s ostalim ispravama hrvatske vladarske kancelarije. S obzirom na bogatstvo sadržaja kao i na rano vrijeme njena postanja ova isprava pripada među najzanimljivije isprave hrvatske vladarske kancelarije. Možda ova analiza neće donijeti konačna rješenja. Nedostatak dovoljnog komparativnog materijala neprestano se javlja kada je riječ o analizi bilo koje naše isprave, pa u tom smislu možemo očekivati i rezultat. Pri analizi poslužit ćemo se metodom rasparčavanja isprave na njene sastavne dijelove.

¹⁰ *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* XXXVI, Split 1913, str. 30, bilješka 18.

Invokacija

Verbalna invokacija: *In nomine sanctae et individuae trinitatis* javlja se u hrvatskim privatnim i javnim ispravama ponešto kasno. Ona je tek u Zvonimirovim ispravama konstantna. Od deset njegovih isprava samo dvije imaju drugu invokaciju. Ona se inače javlja u raznim varijantama. Može se primijetiti da je ona najsvečanija. Pravni čin darivanja kojem govori isprava bio je bez sumnje svečani čin, pa je to trebalo naglasiti i s formalne strane. Ako je istinita pretpostavka da je obdarenje izvršeno zbog zasluga devetorice zaslužnih ljudi u borbi protiv Miroslava, onda nam postaje razumljiva potreba za vanjskim efektom, koji se konačno može odraziti i u jednoj svečanoj formuli kao što je ova. Treba svakako naglasiti da ove formule nema u dvjema prethodnim hrvatskim vladarskim ispravama.

Datum

Redovita je pojava u hrvatskim vladarskim i privatnim ispravama da se datum nalazi neposredno iza invokacije. To se ponavlja i ovdje. Datum se sastoji iz brojke godine, indikcije i slovima ispisane brojke godine vladanja kralja. Godina i indikcija ispisane su rimskim brojkama, dok je godina kraljeva vladanja ispisana rednim brojem i to slovima. S obzirom na to da upravo datum predstavlja najteži problem ove isprave mi bismo mogli kombinacijom raznih pretpostavki protumačiti kako je moglo doći do apsurdne brojke DCCCL koja ni u kojem slučaju ne može biti tačna. Međutim, znamo da je ovaj prijepis isprave nastao 1397. godine, te je od naznačenog datuma tj. od 950. godine prošlo punih 447 godina. U tom intervalu moglo je nastati nekoliko sukcesivnih prijepisa opterećenih sve više i više raznim greškama od kojih je mogla biti i ova koju u sebi krije datum. Znamo da 950. godini odgovara VIII indikcija, a ne XII, kakvu ovdje nalazimo. Za vrijeme vladanja Mihajla Krešimira II, autora ove isprave, dvanaesta indikcija pada 954. i 969. godine. Kralj Mihajlo Krešimir II je zaista bio na vlasti 950. godine, ali to nije bila dvadeset četvrta godina njegova vladanja (*»vicesimo quarto anno regni mei residens in paterno solio«*). Prema prihvaćenoj genealogiji hrvatskih vladara redosljed poslije Tomislava bio bi:

	Trpimir II	928–935.
	Krešimir I	935–945.
	Miroslav	945–949.
Mihajlo	Krešimir II	949–969.
Stjepan	Držislav	969–997.

Iz ovog redosljeda proizlazi da je autor ove isprave Mihajlo Krešimir II vladao samo dvadeset, a ne dvadeset četiri godine, kako to navodi naša isprava. Ako nam je dopušteno historijskim okolnostima pro-

tumačiti ovu nejasnoću, onda za to postoji samo jedna mogućnost. Naime, Mihajlo Krešimir II došao je na vlast uz pomoć bana Pribine, koji je ubio Krešimirova prethodnika i takmaca Miroslava.¹¹ U ovoj činjenici, potvrđenoj od Konstantina Porfirogeneta, leži možda ključ za rješavanje čitavog problema ove isprave. Porfirogenet veli da je Miroslav vladao do kobne smrti svega četiri godine. Očito je da je pitanje nasljedstva Krešimira I rasplamsalo borbu između Miroslava i Mihajla Krešimira II, koji su po svoj prilici bili braća. U toj borbi Miroslav se uspio održati četiri godine na vlasti. Mihajlo Krešimir II smatrao je sebe jedinim zakonitim nasljednikom Krešimira I, a Miroslava uzurpatorom prijestolja. Prema tome možemo pretpostaviti da je Mihajlo Krešimir II smatrao sebe zakonitim vladarom već 945. godine. Uostalom, mi i ne znamo što se zaista zbivalo u Hrvatskoj tokom tih burnih godina dok je premoć imao Miroslav. Ako je to zaista tako, onda bi Mihajlo Krešimir II vladao uistinu dvadeset četiri godine, te bi dvadeset četvrta godina njegova vladanja, koja se navodi u datumskoj formuli, padala upravo u 969. godinu tj. otprilike u posljednju godinu njegova života. Naime, Toma arciđjakon kaže da je 970. godine vladao Stjepan Držislav, sin Mihajla Krešimira. Tome možemo dodati i to da XII indikcija koja se nalazi u datumu odgovora upravo 969. godini. Budući da indikcija nije naročito pouzdan element datuma, ne smijemo se na nju suviše osloniti. No, ipak ovo podudaranje u našem slučaju ne treba zapostaviti. Iz ove analize datuma i pokušaja rješenja nagomilane problematike slijedilo bi da godina postanka isprave može biti samo 969.

Intitulacija

Intitulacija: *Ego Cresimirus dei gratia Croathorum atque Dalmatinarum rex* predstavlja također jedan neriješen problem. Da bismo ga bar donekle riješili, potrebno je osvrnuti se na izvore u kojima se spominje autor naše isprave. Naime, intitulacija tvrdi da je on bio kralj Hrvata i Dalmatinaca, što mnogi osporavaju. Budući da intitulacijom autor predstavlja samog sebe onome tko ispravu čita, u ovom slučaju treba vidjeti što nam govore poznati izvori.

Ime Mihajla Krešimira II vezano je uz najznačajniji arheološki spomenik hrvatskog ranog srednjeg vijeka. To je poznata nadgrobna ploča njegove žene kraljice Jelene. Dvije crkve na Otoku kod Solina, sv. Marije i sv. Stjepana, od kojih je ova posljednja bila mauzolej kraljevske obitelji, pokazuju na vanjski način moć i ugled kralja Mihajla Krešimira i kraljice Jelene. Ostali izvori govore nam da je dugogodišnje vladanje ovog hrvatskog vladara bilo okrunjeno mnogim pobjedama, pa je mauzolej imao za kasnija vremena čuvati uspomenu na tako moćnog kralja. Imajući na umu tu činjenicu, Toma arciđjakon veli da je u atriju

¹¹ Konstantin Porfirogenet, *De administrando imperio* c. 31, ed. Rački, *Documenta* ... str. 398.

bazilike sv. Stjepana bio pokopan »*magnificus vir Cressimirus rex*« s mnogim ostalim kraljevima i kraljicama.¹² Nijedan drugi hrvatski kralj nema kod Tome takav epitet.

Već smo istakli da od Mihajla Krešimira nemamo nijedne isprave, ali imamo nepobitan dokaz da je on ipak izdavao isprave. Naime, Petar Krešimir IV u ispravi pisanoj oko 1066. godine potvrđuje samostanu sv. Krševana zemljište u Diklu koje je ovom istom samostanu poklonio nekoć njegov pradjed Krešimir II.¹³ U jednoj drugoj ispravi u tzv. hi-rografu Petra, opata samostana sv. Krševana, napisanom 1067. godine detaljnije se opisuje ovaj događaj.¹⁴ Kada je jednom zgodom Krešimir, autor naše isprave, došao u Zadar na molitvu u crkvu samostana sv. Krševana, poklonio je ovaj posjed istom samostanu. Podaci koje nam pružaju i isprava Petra Krešimira IV i opata Petra o autoru ove naše isprave veoma su važni. Prije svega Petar Krešimir veli: »*Comperimus namque in gestis proavi nostri Cressimiri maioris, quod pro remedio anime sue tradidisset in monasterio sancti Grisogoni territorium aliquod in fundo, qui dicitur Hycutus.*« Iz ovoga se dade zaključiti da je kralj Petar Krešimir, praukun Mihajla Krešimira II, imao pred sobom ili kakvu kroniku (gesta!) ili kakav kartular. Moramo se pitati što znači ono »in gestis«. Prije bi se dalo zaključiti da je to bio spis narativnog karaktera. Naime, mnoge srednjovjekovne kronike i biografije pojedinih slavna vladara nose naslov »gesta«. Ako se to krije i u ovom izrazu, onda to znači da je Krešimir II ostao u uspomeni kao veoma značajan i moćan kralj koji je imao uz sebe isto tako moćnog bana Pribinu, kakô se to veli u istoj ispravi. Sada se moramo vratiti na intitlaciju: *Cressimirus dei gratia Croathorum atque Dalmatinorum rex*. Da li je on zaista bio kralj Hrvata i Dalmatinaca? U nedostatku izvora, a oslanjajući se na činjenicu da je on posjed na nedvojbeno hrvatskom teritoriju u Diklu poklonio samostanu sv. Krševana u Zadru, možemo prihvatiti misao da je tada Zadar bio pod njegovom vlašću. Kazumije se, ne samo Zadar nego i najveći dio bizantske Dalmacije. Od polovice desetog stoljeća do 986. godine nismo u stanju da na temelju izvora pratimo u kojem je odnosu stajala Dalmacija prema Bizantu. Godine 986. nalazimo zaderskog priora Madija kao prokonzula Dalmacije. Možda je Mihajlo Krešimir imao onakvu vlast nad Dalmacijom, kakvu je Ferluga pripisuje kralju Tomislavu? Naime, možda je Krešimir II imao stvarnu vlast, ali je i bizantska vlast u isto vrijeme bila tamo kao »vrlo tanka glazura na površini.«¹⁵

¹² Toma arciđakon, *Historia Salonitana* ed. Rački str. 55.

¹³ *Codex diplomaticus I*, Zagreb 1967, br. 78, str. 105.

¹⁴ *Cod. dipl. I* br. 79, str. 108 i 109.

¹⁵ J. Ferluga, *Vizantiska uprava u Dalmaciji*, izd. Vizantološki institut SAN knjiga 6, Beograd 1957, str. 35 i 37. Doduše, J. Ferluga tvrdi da isto tako »što se tiče vizantiskog suvereniteta nad Dalmacijom, nemamo nikakvih podataka da je on bio prekinut, a ni inače nema nikakvih razloga niti oslonaca u izvorima za pretpostavku da carska Dalmacija do 986. god. nije stalno bila u okvirima Vizantiskog carstva.« To je svakako argumentum ex silentio. Ferluga nije poznavao ovu Krešimirovu ispravu. Ipak sadržaj intitlacije Krešimirove isprave ne bi trebao nijekati bizantsku vlast u Dalmaciji barem u najširem smislu te riječi.

Šišić smatra da su se dalmatinski gradovi nakon pada Miroslava vratili pod Bizant, ali to ničim ne pokušava dokazati. Uostalom, on ovu ispravu nije poznavao. S obzirom na to da je čin donacije jedna vidna i veoma značajna manifestacija kraljeve moći i da je u ovom slučaju destinatar u Zadru, vrlo je vjerojatno da je i darovani teritorij i grad Zadar bio pod vlašću istog vladara, u ovom slučaju pod vlašću hrvatskog kralja Mihajla Krešimira II. Teško je vjerovati da bi kralj poklonio dio svog patrimonija destinataru koji ne priznaje njegov suverenitet.

Konstantin Porfirogenet piše svoje djelo *De administrando imperio* upravo u vrijeme kada je u Hrvatskoj definitivno preuzeo vlast Krešimir II. On spominje moćnog bana Pribinu koji je likvidirao Krešimirova takmaca Miroslava, poslije čega je, kako on navodi, kod Hrvata veoma umanjen broj konjanika i pješaka kao i sagina i kondura. Međutim, još uvijek je imponantan broj pomorskih jedinica pod komandom hrvatskog kralja Krešimira II. On navodi da u ovo vrijeme (tj. oko 950. kada piše svoje djelo) hrvatska mornarica ima 30 sagina i nekoliko velikih i malih kondura. Tekst je ovdje nepotpun, ali, svejedno, iz njega možemo zaključiti da su pomorske snage Krešimirove bile još uvijek snažne. Potreba za takvom snagom mogla je nastati samo ako je najveći dio Dalmacije s njenim gradovima bio pod njegovom vlašću. Uostalom, sasvim je vjerojatno da je nakon sređenja unutarnjih prilika Mihajlo Krešimir još više ojačao i svoje pomorske snage, o čemu, naravno, Porfirogenet više nije mogao pisati.

U XXIX glavi latinske redakcije Ljetopisa Popa Dukljanina nalazimo vrlo dragocjene podatke o autoru naše isprave. Tamo se navodi da je Krešimir II opljačkao Bugojno (Uscople), Banjaluku (Luca) i Jajce (Pleva) i zatim: *Deinde Cresimirus cepit totam Bosnam et dominavit eam*. U glavi XXXI iste redakcije Pop Dukljanin kaže da se Krešimiru rodio sin Stjepan. Očito se radi o Stjepanu Držislavu. Ukoliko je istinit ovaj Dukljaninov podatak, ovo bi bio prvi put da Bosna dolazi pod suverenitet hrvatskog vladara. To je sve što nam izvori govore o Krešimiru II. Iz njih se zaista može zaključiti da je on bio moćan kralj, te bi sadržaj intitulacije mogao biti istinit tj. on bi zaista mogao biti »kralj Hrvata i Dalmatinaca«.

Uz intitulaciju neposredno je vezana devociona formula koja u našem slučaju glasi: *dei gratia ... residens in paterno Christi munere solio*. Prvi dio ove formule je sasvim konvencionalan, dok je drugi zanimljiviji zbog činjenice da ga nalazimo već u Muncimirovoj ispravi u skoro identičnom obliku: *Muncimir divino munere Chroatorum dux residente in paterno solio*. Ovaj »paternum solium« ističe se možda baš zbog aluzije na Krešimirovu borbu koju je morao voditi za nj s Miroslavom, u kojoj su mu destinatar pružili podršku i pomoć. Doduše »residere i regali solio« nalazimo nekoliko puta i u Žvonimirovim ispravama. Naravno, on koji nije od oca naslijedio kraljevski prijestol – jer nije Trpimirović – nije mogao upotrebiti izraz »paternum solium«. U ispravama Petra Krešimira nema nijedne isprave koja bi imala ma kakvu varijantu

ove formule. Činjenicu da se ovaj izraz nalazi u mnogim Zvonimirovim ispravama ističem zato što se i formula arenge iz ove isprave poklapa s arengama dviju Zvonimirovih isprava, pa bi se moglo pomisliti na zajedničko porijeklo kako Zvonimirovih tako i ove isprave.

Arenga

Osnovna se ideja arenge u krajnjoj liniji uvijek osniva na principu »do, ut des«. Ona tu misao izražava i u ovoj ispravi. Budući da svaku uslugu treba nagraditi, tako postupa i autor naše isprave. Videći usluge koje su mu iskazali njegovi vjerni (fideles), on pomišlja kako da ih nagradi: *Cepi equanimiter circa meos fideles donationis gratia esse sollicitus*. Na darivanje mogla ga je potaknuti, kako to često izražavaju arenge, pietas, humanitas, virtus, misericordia, clementia, iustitia, liberalitas, largitas, exemplum i slično. Ovu svoju darežljivost, kao postulat pravednosti, kralj popraćuje citatima iz Biblije, kako se to, uostalom, vrlo često nalazi i u drugim ispravama. Ti citati, svakako, naglašavaju usku vezu koncesora i destinataru: »*Iam non dicam vos, sed amicos meos.*« Kralj smatra da su to njegovi »fideles« zaslužili: »*dignum ducens, quod nullus externus fieret a nostra donatione.*« I opet nas početni tekst arenge upućuje na gotovo identičan tekst arenge Zvonimirove isprave iz 1083, kojom poklanja splitskom nadbiskupu Lovri zemljište Zminu. Tamo ona glasi: »*Equanimiter cepi circa meos fideles immo dei oratores donationis gratia esse sollicitus dignum ducens, quo nullus fieret exterus a nostra donatione.*«¹⁶ Ovoj je vrlo slična formula iz druge Zvonimirove isprave iz 1083, kojom dariva samostanu sv. Stjepana Pod borovima teritorij u Kaduni. U toj ispravi spomenuta formula glasi: »*Equanimiter cepi erga fideles meos, preprimis erga servos dei, donationis gratia esse sollicitus dignum existimans, ut nemo a beneficentia nostra excludatur.*«¹⁷ Rački nazivlje ovu ispravu »charta interpolata«. Svakako se moramo zamisliti nad ovako frapantno sličnim formulama. Ovo ističem zato što, ako bi ova Krešimirova isprava bila isto tako interpolirana, onda bismo interpolatora mogli nazrijeti u istoj osobi koja je učinila eventualni falsifikat ove posljednje Zvonimirove isprave. Nema sumnje da takva sličnost opterećuje jednu ispravu u pogledu autentičnosti. S druge pak strane, ovdje se susrećemo s jednim izrazom koji nalazimo samo u Muncimirovoj ispravi. To je izraz »fidelis«. U Muncimirovoj su ispravi »fideles« i »primates populi« sinonimi. Taj jedinstveni izraz, koji nalazimo samo u ovim dvjema ispravama, može upozoravati na vremensku blizinu postanka jedne i druge isprave, što bi svakako potkrijepilo autentičnost Krešimirove isprave. Dijeli ih, naime, interval od svega nešto preko sedamdeset godina.

¹⁶ Cod. dipl. I br. 139, str. 180.

¹⁷ Cod. dipl. I br. 140, str. 181.

Naracija

Iako naracija redovito sadržava najviše historijskih podataka, u našem slučaju ona je veoma štura: »*Igitur plurimos nostre regalis potentie fideles ac viros sua celsitudo sibi eligit fidelissimos amicos videlicet Priuidrug, Drasigna, Velcona, Priuona, Pauligo, Tordoso, Drugona, Racche, Grubinna, Ciba, qui per omnia et in omnibus a suis cunabulis deuotissime ac fidelissime suis gestis approbant esse fideles. Itaque hos, quos eligi et cognoui in sue amicitie offitio, eosdem malui suis benedictionibus pre ceteris esse gloriosos, quatinus nullus sit fide trepidus in nostrorum seruitio successorum.*« Prije svega moramo konstatirati da ovdje ima deset, a ne devet destinatarata, kako se to kasnije u apendiksu govori (*Nos quidem prenominati novem viri . . .*). Osim toga mi ne znamo tko su te osobe i zašto ih kralj izabire za svoje posebne prijatelje i obdaruje. Jedno je očito, a to je da oni imaju određene zasluge zbog kojih ih kralj nagrađuje. Mora se naglasiti činjenica da navedena imena u istom obliku ili u veoma bliskoj varijanti odgovaraju gotovo sva antronimima hrvatskog desetog i jedanaestog stoljeća, pa je vrlo teško pretpostaviti da bi neki falsifikator iz vremena postanka ovog prijepisa, tj. iz 1397. godine bio tako upoznat s ličnim imenima koja su inače dosta neobična i svojstvena samo ranijem periodu, da ih tako vješto utka u ovu ispravu. Veliki dio ovih imena ne postoji ni u trinaestom ni u četrnaestom stoljeću. Ovo bi mogao biti ozbiljan doprinos autentičnosti osnovnog sadržaja isprave. Što se tiče činjenice da ovdje imamo deset imena, a da se izričito govori da ih ima devet, što smo već jednom istakli, jasno je da se radi o nečem drugom, a ne nikako o jednoj i suviše najvnoj pogreški eventualnog falsifikatora. Nije isključeno da ime »Racche« treba shvatiti kao genitiv, pa ime Drugona, koje mu prethodi, ne bi trebalo odvajati zarezom. Prema tome trebalo bi shvatiti da je Drugona sin nekog Racche. U tom bismo slučaju imali samo devet osoba, kako se to u apendiksu izričito navodi. Ovdje koncesor još jednom spominje osnovnu misao arenge, ističući da ovim činom hoće da potakne i druge podanike da bez straha u buduće stoje na službu njegovih nasljednika. Prije same dispozicije svoju misao da se njegov čin osniva na pravednosti potkrepljuje citatom iz Biblije: »Operarius dignus est mercede sua.«

Dispozicija

Dispozicijom koncesor izražava volju o darovanju i specificira objekt koji poklanja. To je poanta svake isprave i njen osnovni razlog. Kralj ovom ispravom poklanja dva objekta i to otočić Vranjic – »*que olim regalis erat insula, que vocatur Durana*« – i jednu njivu u Solinu pokraj drevnog teatra i drugu na mjestu koje se zove Podmirje (Potmerie). Ni u jednoj našoj vladarskoj ispravi, izuzevši ovu, nije destinatar profana osoba. Destinatar je inače uvijek crkvena institucija kao persona mo-

ralis, pa u tom pogledu ova isprava ima poseban značaj. Otok Vranjic spominje se već u Supetarskom kartularu gdje se nazivlje »Uramna«. Već tada on nije bio »terra regalis«, što je prigodom jednog spora potvrdio i sam kralj Zvonimir.¹⁸ Naime, Streza, stric kralja Zvonimira, kojemu je ovaj dao pravo da ubire porez na kraljevskim zemljama između Solina i Biaća, nije znao da su ove zemlje zajedno s Vranjicom odavna prestale biti kraljevskim. Ako imamo vjerovati ispravi Krešimira II, o kojoj je ovdje riječ, onda se to moglo zbiti upravo onda kada je ovaj »magnificus rex« izdao ovu darovnicu. Petar Crni je mogao kupiti zemlje na ovom otočiću upravo od nasljednika one devetorice o kojima govori isprava. Stoga se on i pozivlje na »venditores terre« koji su mu zemlju prodali i koji su potvrdili da Vranjic nije više »terra regalis«. Splitska crkva je najvjerojatnije došla u posjed Vranjica, ili barem njegova dijela, preuzevši dobra samostana u Selu, zadužbine Petra Crnog. Znamo sigurno da je splitski nadbiskup imao već 1203. na otočiću Vranjicu svoj ljetnikovac i kulu koje su mu porušili Mlečani iz osвете što je u borbi Zadra s Mlečanima pomagao Zadrane. Ta činjenica je vrlo važna, jer iz nje možemo zaključiti da bi prigodom reambulacije 1397. bilo sasvim besmisleno izvršiti falsifikat kojim bi se dokazivalo pravo splitske crkve na Vranjic kad ga ona ima sigurno barem već 1203.¹⁹

Naziv Durana nije ništa drugo nego asimilacija latinskog prijedloga »de« i Vrana ili Hurania (kod arcidjaka Tome). Sličnog su postanka mnogi toponimi kod nas: npr. Dulcinium (de Ulcinio), Diklo (de Iculo), Dilat (de Vlat) itd.

Sankcija

Veoma arhaična sankcija odgovara sasvim ranom razdoblju hrvatskih vladarskih i privatnih isprava. Kralj, autor isprave, zazivlje prokletstvo nad svim svojim sinovima i unucima koji bi pokušali suprotstaviti se vladarevoj volji izrečenoj ovom ispravom te ih u tom slučaju lišava vlastitog blagoslova i časti nasljedstva.²⁰ Sankcija je popraćena veoma uobičajenom formulom prokletstva 318 svetih otaca i sl. Ova formula u raznim varijantama bila je u upotrebi kod nas sve rjeđe, ali ipak do polovice XII stoljeća.

¹⁸ V. Novak, Supetarski kartular, Zagreb 1952, str. 224, br. 81.

¹⁹ »Eodem tempore uolentes Ueneti de Bernardo archiepiscopo sumere ultionem, uenerunt cum galeis et destruxerunt turrim cum palatio, quam idem archiepiscopus construxerat in insula Hurania, que est ante Salonam.« Toma arcidjakon, Hist. Sal. ed. Rački str. 85.

²⁰ Ista misao-izražena je u ispravi S. bana riječima: »non abeat semen super terram.« (Cod. dipl. I br. 56, str. 75).

Koroboracija

Budući da se po običaju hrvatskih vladarskih isprava datum nalazi na početku, ova isprava završava s »actum« formulom kao, uostalom, Trpimirova i Muncimirova isprava. Ova je izdana »in castro Tignino«, što predstavlja najstariji spomen Knina u našim pisanim izvorima. Naziv »castrum« u doba narodnih vladara imaju još Trogir, Šibenik i Biograd. Odmah zatim redaju se svjedoci koji su prisustvovali ovom svečanom aktu. Ti su svjedoci: ban Ozrinja, župan Velemir, braća Koača i Martin, župan Miličaj, župan Dragomir, riksar Grubina, opat Donat i Ivan kapelan. Osim toga nalazimo i pristava ili introduktora podžupana Grgura. Pisar isprave je biogradski biskup Prestancije, koji je ispravu pisao »iussu domini mei regis«. Niz tih odličnika koji prisustvuju validaciji isprave opet nas veoma zbunjuje. Prije svega poznato nam je da je u vrijeme autora ove isprave Krešimira II bio ban Pribina. Kad ne bismo imali jednom sačuvano ime Ozrinja, mogli bismo jednostavno protumačiti da je u jednom predlošku krivo bilo pročitano to ime, to više što ima dosta zajedničkih slova u jednom i drugom imenu. Možda se tu zaista i krije ta zabuna. Međutim, mi nalazimo među svitom kralja Stjepana u ispravi iz 1089. nekog odličnika koji se zove Osrina Dridisticus.²¹ Dakle, ovo možemo protumačiti jedino lapsusom prepisivača. Među svjedocima nalazimo neka imena koja susrećemo u ispravama kralja Petra Krešimira. To su: župan cetinski Dragomir, Ivan kapelan, te podžupan Grgur. Ta koincidencija može biti sasvim slučajna, jer se ova imena veoma ponavljaju u našim starijim ispravama. Zanimljivo je zapaziti da se služba riksara spominje u našim ispravama samo dva puta.²² Ovo bi bio treći i najstariji. Riječ je svakako o dvorskoj službi, a predstavlja osobu koja je nekoć izlazila na dvoboj sa neprijateljem mjesto kralja. Mi se moramo pitati čemu bi nekome falsifikatoru bilo potrebno da unosi i ovog odličnika koji se inače tako rijetko javlja i o kome u vrijeme eventualnog falsificiranja niko nije znao upravo ništa. Slično možemo konstatirati i za introduktora. Kasnije mi nalazimo još dva puta spomenutu službu introduktora, i to jednom u ispravi kralja Zvonimira iz 1076–1078.²³ i kralja Stjepana iz 1089. godine.²⁴ V. Novak, doduše, sumnja u autentičnost jedne i druge isprave.²⁵ Mi se, svejedno, možemo pitati čemu bi neki falsifikator unosio u ispravu i riksara i introduktora kad mu to ni u kojem slučaju nije potrebno da potkrijepi istinitost svoje iskonstruirane isprave.

Među svjedocima nalazimo i nekog opata Donata. Na području Solina, odakle je mogao doći ovaj opat, postojala su dva samostana benediktinska u vrijeme narodnih vladara. Jedan je bio onaj u Rižinicama

²¹ Cod. dipl. I br. 149, str. 189.

²² U ispravi Petra Krešimira iz 1066/67. (Cod. dipl. I br. 77, str. 105) i u Supertarskom kartularu (Cod. dipl. I br. 136, str. 173).

²³ Cod. dipl. I br. 134, str. 170.

²⁴ Cod. dipl. I br. 150, str. 190.

²⁵ V. Novak, Dva splitska falsifikata iz XII stoljeća (Bulićev zbornik str. 561).

što ga je osnovao Trpimir, a drugi onaj koji spominje arcidjaka Toma, navodeći da je kraljica Jelena dala sagraditi crkve sv. Stjepana i sv. Marije i predala ih redovnicima da tamo neprestano vrše službu božju u njima. Prema tome Donat bi mogao biti opat upravo jednog od tih dvaju samostana koji su u tako uskoj vezi s hrvatskom vladarskom kućom Trpimirovića, pa ništa logičnije od toga da se takav opat nađe pri ovom svečanom kraljevskom činu. Ako je kraljica Jelena podigla crkve i samostan poslije smrti svog muža Krešimira II, što bi slijedilo iz Tomina teksta, onda bi se u ovom slučaju moglo raditi samo o opatu samostana u Rižinicama u uvali potoka Rupotine.

Konačno smo došli analizom do jednog od najtežih pitanja ove isprave. Pisar isprave je biogradski biskup Prestancije. Znamo da se Biograd spominje u hrvatskim ispravama prvi put tek 1060. godine u ispravi kralja Petra Krešimira izdanoj u korist samostana sv. Ivana u Biogradu prigodom fundacije.²⁶ Kasnije 1071. Biograd se spominje kao castrum.²⁷ Zanimljivo je napomenuti da i Konstantin Porfirogenet nazivlje Biograd castrumom.²⁸ U već spomenutoj ispravi iz 1060. spominje se biogradski biskup Teodozije. Obično se smatra da je to prvi biogradski biskup. Međutim, to se ničim ne može dokazati. Sasvim je nepoznato kada je osnovana biogradska biskupija. O tome nam najmanje govori spomenuta isprava. Farlati bez dokaza pretpostavlja da je Biograd najprije potpadao pod zadarsku, a zatim pod ninsku biskupiju i da je »auctor et conditor« biogradske biskupije kralj Petar Krešimir IV.²⁹ Mi znamo da se Biograd nazivlje i civitas. Ne znamo od kada. To je moglo biti mnogo ranije od 1060. godine. Znamo i to da je u to vrijeme u prerogative grada spadalo i to da ima vlastitog biskupa. Prema tome biogradska je biskupija mogla biti osnovana mnogo prije spomenute isprave, ali mi nemamo izvora koji bi nam to mogli potvrditi. Zanimljivo je napomenuti da su izvori koji govore o Biogradu vezani isključivo na benediktince. Znamo dobro da mnogi arhivi počinju s njima i da oni jedini u ovo vrijeme čuvaju isprave, posebno ili u kartularima. Ostale crkve skoro da nisu čuvale isprave. Prema tome, ako hoćemo riješiti ovu zagonetku, ne preostaje nam drugo nego odbaciti tvrdnju da je biogradska biskupija osnovana tek 1060. godine i pomaknuti njen osnutak za stotinjak godina ranije. Konstantin Porfirogenet na spomenutom mjestu ističe da Biograd spada među gradove pokrštene Hrvatske, pa bismo mogli pretpostaviti da je

²⁶ Cod. dipl. I br. 64, str. 88.

²⁷ Cod. dipl. I br. 91, str. 124.

²⁸ Konstantin Porfirogenet, *De administrando imperio* c. 31, ed. Rački str. 400.

²⁹ »Antequam episcopali sede donaretur, primum Jadertino, deinde cum in potestatem venisset ducum ac regum Chrobatiae, Nonensi Slavorum episcopo subjecta fuit. Belgradensis autem episcopatus auctor et conditor fuisse putatur Cresimirus IV, qui anno circiter 1050. regnum in Chrobatia obtinuit.« (Farlati, *Illyricum sacrum* IV, 1). Iz spora ninskog biskupa Aldefreda sa splitskim biskupom o kojem govori Muncimirova isprava još se uvijek ne da zaključiti da li je na hrvatskom području poréd ninske biskupije mogla postojati i koja druga biskupija. Promjena u tom pogledu mogla je nastati poslije ovog datuma, a prije postanka isprave Krešimira II. U tom bi slučaju mogla biogradska biskupija biti osnovana baš u tom intervalu.

kao takav već u njegovo doba mogao biti i sijelom biskupa. A to što nemamo pisanih spomenika o osnutku biskupije, ne bi nas trebalo zbušnjivati, jer i o ninskoj biskupiji u IX stoljeću sve do 892. godine, tj. do Muncimirove isprave nemamo u našem diplomatičkom materijalu nika-kva spomena. Da nam vatikanski kodeks s pismima Ivana VIII ne do-nosi pismo upućeno ninskom biskupu Teodoziju od 7. lipnja 879, ne bismo mogli ni pomisliti da je Nin već tako rano bio sjedištem biskupa. Ovim primjerom htio sam naglasiti da nedostatak vijesti o postojanju biogradske biskupije još polovicom desetog stoljeća ne znači da ona nije postojala. Doduše, mi nalazimo biogradskog biskupa imenom Pre-stancije mnogo kasnije, ali to ime je u ovo doba veoma često duž cijele dalmatinske obale.

Treba napomenuti da se kod validacije ne spominje nikakav pečat, iako znamo da ga je npr. Muncimir u svojoj ispravi upotrijebio. Peča-ćenje isprava je u hrvatskoj dvorskoj kancelariji bilo vjerojatno povre-meno, pa se ono i rijetko spominje. Isto tako niti kralj, a niti ostali svjedoci, ne stavljaju na ispravu nikakav »signum manus«. Međutim, formula validacije sa samim nabrananjem svjedoka već je sasvim uobiča-jena u ispravama Petra Krešimira, pa je mogla biti i prije njega. Budući da, izuzevši ovu ispravu, nemamo od Muncimira sve do Petra Krešimi-ra niti jedne jedine vladarske isprave, nemoguće je vršiti komparacije i pratiti promjene u formalnom pogledu isprava.

Apendiks

Dodatak ispravi je samo jedan zapis o tome kako su ovi od kralja obdareni Hrvati podigli u znak zahvalnosti i spomen na ovaj događaj crkvu na istom mjestu. Crkva ima naslov sv. Martina, sv. Stjepana pape i djevice Marije. Imamo sigurnih vijesti, barem za XIV stoljeće, da na otočiću postoji crkva sv. Martina. O tome mnogo govori i spomenuta reambulacija dobara splitske crkve iz 1397. godine. S vremenom crkva je zadržala samo jedan naslov koji je ostao do danas. Treba naglasiti da je kult sv. Martina osobito cvao u karolinško doba, pa je on mogao doći u naše krajeve s njihovom vlašću. Veoma su zanimljivi toponimi kojima se određuju granice zemalja darovanih ovoj crkvi. Gotovo su svi hrvat-skog porijekla ili su u uskoj vezi sa Solinom i spomenicima solinskih ruževina, pa su oni veoma zanimljivi sa toponomastičkog i arheološkog stanovišta. U apendiks-u se govori i o natpisu koji je bio postavljen na desnoj strani oltara podijeljen na devet jednakih dijelova u spomen ovog događaja. Danas nema traga ni crkvi ni natpisu. Naravno, na istom mjestu sagrađena je kasnija crkva, pa bi se samo iskapanjima moglo provjeriti koliko je istinita ova isprava u cjelini. Istina je, taj objekt je bio vjerojatno malen, pa je mogao nestati kao što su netragom nestale

mного značajnije i veće građevine kao što su npr. samostani sv. Ivana Rogovskog ili sv. Tome u Biogradu, kojih ubikaciju danas ne možemo ni naslutiti.³⁰

Sa stanovišta diplomatske kritike teško je ovom zapisu išta prigovoriti. Male deformacije pojedinih naziva mogu nas samo uvjeriti da je između originala i ovog prijepisa bilo nekoliko predložaka. Živi lokalni kolorit s mnogo detalja, kao što je npr. onaj o Toliši gubavcu, koji bi inače nekom falsifikatoru bili sasvim nepotrebni, svakako pridonose povjerenju u sadržaj isprave i apendiksa. Bulić je konstatirao da je Vranjic bio naseljen već u rimsko i ranokršćansko doba.³¹ Iz tih vremena ima mnogo ostataka i mnogi spomenici su ugrađeni u kuće današnjih stanovnika ovog mjestanca. Mnoge od njih uništila je morska sol. O srednjovjekovnim nalazima Bulić ništa ne govori, osim o jednom zidu pokraj župne crkve koji je bio podignut navodno za obranu protiv Turaka. Međutim, možemo pretpostaviti da su ostaci nekadašnje crkvice o kojoj govori naša isprava bili razneseni i ugrađeni tko zna u koju građevinu. Ovdje svakako imaju riječ arheolozi. Njihova potvrda pridonijela bi svakako najviše autentičnosti ove isprave.

Okvir isprave

Splitski nadbiskup Andrija Gualdo zasjeo je na splitsku nadbiskupsku stolicu 1288. Vrijeme njegova biskupovanja bilo je popraćeno slabljenjem hrvatskougarskih vladara i jačanjem vlasti bosanskih vladara, a naročito Tvrtka I. Izmjenična vlast zahtijevala je mnogo diplomatske snalažljivosti koja nadbiskupu Andriji nije nedostajala. Isto tako tom nesigurnošću političke vlasti koristili su se mnogi stanovnici splitskog područja, pa su počeli prisvajati mnoge zemlje za koje je splitska crkva tvrdila da su njezine. Nadbiskup Andrija je stoga odlučio da jednom reambulacijom svih dobara splitske crkve definitivno utvrdi njihove granice. Prilika mu se pružila kada se Žigmund nakon nikopoljskog poraza preko Carigrada, Dubrovnika, Splita i Knina 1396. vraćao u Ugarsku.³² Žigmund je udovoljio nadbiskupu, te je reambulaciju povjerio najprije kninskom biskupu Ladislavu. Međutim, pošto je nadbiskup Andrija ponio sa sobom prateći Žigmunda u Ugarsku mnoge stare povelje koje su se odnosile na posjede splitske crkve, reambulacija je bila nepotpuna, pa je na Andrijin zahtjev Žigmund povjerio ponovnu reambulaciju kninskom kaptolu. Kninski kanonici izabraše svog druga kanonika

³⁰ Tako isto nema traga ni negdašnjoj biogradskoj katedrali koja je vjerojatno porušena od Mlečana 1126. godine. To ističe i Farlati: »*Aedis cathedralis ac divi patroni, cujus titulo suberat, nulla extat memoria.*« (Illyricum sacrum IV, 1).

³¹ Bulić o. c. str. 26-29.

³² Pored tekstova o reambulaciji koje donosi Farlati (Illyr. sacrum III 338-347) veoma je zanimljivo ono što donosi o istom predmetu L. Katić u raspravi Reambulacija dobara splitskog nadbiskupa 1397. godine (Starohrvatska prosvjeta III serija, sv. 5, Zagreb 1956, str. 135-177). Među ostalim u toj se radnji mogu naći mnoga objašnjenja za toponime u vezi s reambulacijom.

Bartolomeja da rukovodi reambulacijom. Nadbiskup Andrija je mnoge optuživao zbog prisvajanja nadbiskupskih zemalja, premještanja njihovih granica i uskraćivanja davanja desetine. Oni koji su se našli među optuženima pozivali su se na zakon preskripcije. Međutim, Zigmund je stao na stanovištu da, kada se radi o dobrima splitske crkve, zakon zastare ne vrijedi. Tokom same reambulacije nastajali su pravi sukobi. Splitska je crkva svoja prava dokazivala raznim montanejima, pa je u tu svrhu dala prepisati mnoge isprave, među kojima je i ovaj prijepis kninskog kaptola s datumom od 29. juna 1397. Prijepis je bio ovjeren velikim kaptolskim visećim pečatom, kojega danas više nema. Način, kako kninski kaptol u uvodu svog prijepisa opisuje njegov historijat, unosi pravu zbrku. Naime, tamo se veli da je nadbiskup Andrija predočio »*unum librum antiquissimum, qui montaneus intitullatur*«, a sadržava mnoge papinske i kraljevske privilegije prepisane »*per notarios imperiali auctoritate publicos iuris ordine servato*«. Dalje se veli da ga je potvrdio Koloman. Očito jedan sumnjivi anakronizam! Mi znamo da se notari »imperiali auctoritate« javljaju tek u trinaestom stoljeću. Čitav ovaj tekst je jezično veoma nerazumljiv, a i sumnjiv. Pored Krešimirove isprave, uz koju stoji naslov: *privilegium de Durana*, nalazi se i prijepis dvaju već poznatih dokumenata s granicama posjeda crkve sv. Dujma u Splitskom polju i sv. Marije na Otoku.³³ Ovi su nam dokumenti poznati iz prijepisa koje je učinio splitski primicerij Lukan Bertani 1338. godine. On veli također da je to »*copia siue transcriptum cuiusdam montanei antiquissimi in quo sunt omnes possessiones scripte pertinentes ecclesie sancti Domnii*«. Prema tome sasvim je sigurno da kninski kaptol nije izvršio falsifikat barem ovih dvaju dokumenata, jer ih je Lukan prepisao trideset godina ranije. U pitanju je samo Krešimirova isprava, koju kod Lukana ne nalazimo. Na žalost, mi danas ne posjedujemo Lukanov izvorni prijepis niti ostale izvorne dokumente u vezi s reambulacijom. Ovaj prijepis kninskog kaptola s Krešimirovom ispravom je jedini izvorno sačuvani prijepis, a ostalo sve nam je poznato samo prema rukopisu XVII stoljeća »*Descrizione della mensa archiepiscopale di Spalato*«. U tome je svakako posebna vrijednost njegova.

Sumnjiva tradicija ovih montaneja kao i motivi zbog kojih nastaju njihovi brojni prijepisi pobuđuju u nas sumnju u njihovu autentičnost. Možemo sa sigurnošću tvrditi da je tom prigodom iskonstruirano mnogo falsifikata, ali ne možemo sve isprave takvima proglasiti. Konačno mi znamo da je splitska crkva zaista legalno posjedovala i prije kao i kasnije velike posjede. Mnogobrojnim ostavštinama gomilala su se ta dobra, što je naraslo u ogromni latifundij. Mislim da sa mnogo više sumnje moramo gledati u legalnost posjedovanja zemalja splitske crkve istočno

³³ Dva posljednja dokumenta o posjedima crkve sv. Dujma u Splitskom polju i o posjedima sv. Marije na Otoku prepisao je splitski primicerij Lukan Bertani po naredbi nadbiskupa Dominika 8. jula 1338. S obzirom na to da nam je Lukanov prijepis sačuvan tek iz jednog spisa iz XVII stoljeća, bilo je korisno donijeti u prilogu tekst istih dokumenata iz ovog prijepisa kninskog kaptola od 28. juna 1397, jer je tačniji. Lukanov prijepis se nalazi u *Čod. dipl. X* str. 393-396, br. 291.

prema Omišu. Naime, prigodom reambulacije upravo tamo nastaju sukobi. S obzirom na to da se Krešimirova isprava nalazi u društvu s prijepisima montaneja koji su mnogo ranije zaista postojali, vjerojatno se i ona nalazila pokraj njih u ranijim prijepisima. To svakako pojačava našu vjeru u njenu autentičnost. Osim toga prigodom reambulacije Vranjica nije bilo baš nikakva spora. Ima nesumnjivih dokaza da je splitska crkva zaista posjedovala neke montaneje. Tako npr. Koloman, doduše vrlo sumnjivom ispravom iz 1103. potvrđuje splitskoj crkvi »*donationes ac confirmationes regum atque principum et aliorum dominorum adinstar privilegiorum ecclesie Spalatensis, que in privilegiis litteris uel antiquis montaneis ipsius ecclesie conscripta habentur*«. ³⁴ U trinaestom stoljeću splitska se crkva na sudu služi svojim montanejima, i to 1251. i 1276. ³⁵ Da li se već u njima nalazila i ova Krešimirova isprava, danas ne možemo reći. Svakako neke pogreške u tekstu očito govore da su mogle nastati prigodom prepisivanja iz starijeg predloška. Zadatak diplomatičara je da kao neki »*diabolus rotæ*« uoči i iznese sve što se protivi autentičnosti jedne isprave. Na kraju ovakve analize moramo postaviti pitanje kakav konačni stav da zauzmemo u pogledu njene autentičnosti, a prema tome i u pogledu nje kao historijskog izvora. Nema sumnje da izneseni prigovori teško opterećuju njenu autentičnost. Mnoga bi nam pitanja bila jasnija da imamo prvi egzemplar. Jezične greške nastale pri prepisivanju iz starijeg predloška očito govore da ona nije nastala u času reambulacije, pa prema tome motivi reambulacije nisu mogli utjecati da ona nastane. Budući da kartulari lišavaju ispravu njenih suvišnih formula, teško nam je izreći definitivnan sud koji bi se temeljio baš na tim formalnostima. Historijski čin koji isprava sadržava ipak je sasvim u skladu s onim što mi o Krešimiru II znamo. Iz već poznatih izvora ovo je svakako jedan od najvećih hrvatskih vladara, što je, uostalom, uočio i arčidjakon Toma kada ga je nazvao »*magnificus vir*«. Takvim ga čine njegove pobjede na unutarnjem i vanjskom planu, pa je davanje njegovih najvjernijih pristaša sasvim u skladu s njegovom moći i njihovim zaslugama.

Služeći se njome u jednom jedinom slučaju Lucius je ipak pokazao da joj vjeruje kao historijskom izvoru.

Prilog

Nos capitulum ecclesie Tiniensis memorie commendantes significamus tenore presentium quibus expedit vniuersis, quod reuerendissimus in Christo pater et dominus dominus Andreas miseratione diuina archiepiscopus Spalatensis, legum doctor, et dicte sue ecclesie nomine nobis exhibuit vnum librum antiquissimum, qui montaneus intitullatur et montaneum continuo nominatur, in quo inter alia sunt et existunt ab antiquo denotata et descripta iura, terra et possessiones spectantes et pertinentes ad

³⁴ Cod. dipl. II br. 7, str. 10.

³⁵ V. Novak, Supetarski kartular str. 150.

ipsam ecclesiam Spalatensem eiusque mensam archiepiscopalem, nec non transumptis et rescripta plura privilegia papalia et regalia per notarios imperiali auctoritate publico iuris ordine seruato in omnibus. Qui quidem liber montaneus, ne memoria uouercant aliqua ex his ipsis iuribus, terris et possessionibus ac privilegiis predictis improba occupatione aut subtractione cuiuspiam delaberentur, sed pro eorum omnium et singulorum ueritate fide, certitudine, notitia, memoria, conseruatione et demonstratione clara ad posterum expressas deducenda fuit ab antiquo editus et in archiuo thesauri et sacristia dicte Spalatensis ecclesie depositus et conseruatus atque nunc de ipso archiuo productus dudum etiam per sacram regiam maiestatem Hungarie aprobatas et autentiquatas, uti nobis plene constat ex certa scientia et clara inspectione (!) ac contentia vnus privilegiu iustici (!) memorie domini Colomani, Hungarie regis illustris, nobis per eundem dominum archiepiscopum exhibiti et producti seriose insuper exponendo, quod scriptura nunsmodi uibrorum antiquorum productorum ex archiuo publico seu armario ancuius ecclesie cathedralis seu ciuitatis, castru aut uille in quolibet iudicio fidem facit ipso iure statui etiam et creditur publico instrumento seu privilegio ex eodem fidenter et legitime transcripto, nosque exinde petens et requirens denita cum instantia, quatenus certas particulas seu quedam de ipsis iuribus, terris et possessionibus atque privilegiis in ipso libro montaneo antiquo transumptis et contemptis (!) transcribi facere de uerbo ad uerbum cum eorum titulis expressatis in forma nostri privilegiu reuigere digne remur. Cuius primo quidem montanei antiquissimi copie et sue rubricae tenor per omnia talis est. *Kubrica: Privilegium de Durana. In nomine sancte et indiuidue trinitatis. Anno aominice incarnationis DCCCL. inactione XII^a. Ego Cresimirus, aei gratia Croathorum atque Dalmatorum rex, uicesimo quarto regni mei anno residens in paterno Christi munere solio cepi equanimiter circa meos fideles donationis gratia esse sollicitus, dignum ducens, quod nullus externus feret a nostra donatione; denique immitans illud domini actum, qui orans ad patrem dicebat: »Pater, uoto, ut ubi ego sum, ibi sis et minister meus«, suosque fideles prenuntians inquit: »Iam non dicam uos seruos, sed amicos meos«. igitur plurimos nostre regalis potentie faeles ac uiros sua celsitudo sibi eligit fidelissimos amicos, uidelicet Pruidrug, Drasigna, Velcona, Priuona, rautigo, Tordoso, Drugona, Macche, Grubinna, Cioa, qui per omnia et in omnibus a suis cunauulis deuotissime ac fidelissime suis gestis approbant esse fideles. Itaque hos, quos eligi et cognoui in sue amicitie officio, eosuam malui suis benedictionibus pre ceteris esse gloriosos, quatinus nullus si fide trepiuus in nostrorum seruitio successorum. Et quidem dictum est secundum euangelium Christi: »Operarius dignus est mercede suas«. Ideoque dignus digna reconpensare uouimus munera, ne et cum subtrahentibus mercedem a iustitia arguamur iudice precipiente in lege »ne opus mecenarii quoque moretur apud ipsos usque manea. Qua pro^o (!) his nominatis uiris nostra regalis auctoritate concedimus habere ac possidere perpetuo, que olim regalis erat insula, que uocatur Durana. Item concedimus et donamus agrum in Salona iuxta teatrum et alium in loco, qui uocatur Potmerie. Si quis uero filios (!) aut nepotum uel omnium successorum nostrorum hanc nostram donationem predictis uiris uel heredibus eorum subripere conatus fuerit, careat nostra benedictione et hereditario suo honore, iram sui factoris incurrat ac perpetua maliditione atque*

³⁸ Očito mjesto »quapropter« što se često piše kraticom, pa se može pomisliti da je prepisivaču bila nejasna.

CCCXVIII (!)³⁷ sanctorum patrum dampnatione multentur (!) et cum Iuda Schariothe in inferno remuneretur. Acta sunt hec in castro, quod vocatur Tignino his palam testibus: bano Osrigna, Velemir iuppano, Coacqa et fratre eius Martino, iuppano Millicqiao, iuppano Dragomiro et Grubinna ricqar, abbas Donatus testis et Johannes capellanus. Gregorius potuiph, huius rei introductor fuit. Ego Prestantius, episcopus Belgradensis, iussu domini mei regis ad memoriam posterorum hanc donationis cartulam scripsi et testis sum.

Nos quidem prenominati nouem uiri, quos regia maiestas talia donatione dicitur (!), deum habentes pre oculis in eodem loco donationis, qui dicitur Durana, quandam ecclesiam ad honorem santi Martini et sancti Stephani pope nec non et beate Marie semper virginis, quorum patrocinii ipsa ecclesia in ipso loco exultat, nostro bono a deo nobis temporaliter collato fabricauimus concedent (!). Volentes igitur hanc ipsam ecclesiam bonis nostris edoctare terras, quas presens pagina scripto declarat, propriis bonis ementes duximus sine debito memorandas: In primis est petia una terre in saline iuxta terra santi Bartolomei de Tinnino ex parte occidentis supra mare in ualle, ubi sunt gomillige; et in eodem loco alia petia terre super aquam de saline inter duas steniccha; et alia ibidem petia terre usque ad caput ex parte orientis de Stiniccha. Et petia una de terra in loco, ubi dicitur Constaco, usque ad conductum de aqua de Salona, que est magna terra. Et petia una de terra super flumen inter terram sancti Bartholomei et terram, que est regalís, et super eam sunt due ripe. Item petia una de terra in ciuitate Salone subtus portam, que dicitur Mercha, cum omnibus gomilicis, que sunt apud se. Et quedam alia terra in ciuitate Salone, que est iuxta terram de Premiggo et usque ad arenam et usque ad uiam, que est in parte maris, et ibidem sunt due petie orti, in quibus sunt muri. Item petia una de terra in loco, qui dicitur Bela, et est murus in ea. Et petia una de terra Belaurata iuxta terram Çaxile. Item petia una de terra in ciuitate Salone in loco, qui dicitur Sestrulle, sub muro. Et petia una de terra super scolas sancti Domni, ubi sunt arce mortuorum et usque ad Porod. Item petia una de terra in loco qui dicitur Vlacine,³⁸ ubi sunt muri. Et petia una de terra super terram sancti Gregorii, ubi dicitur Strasische. Et petia vna de terra iuxta terram sancti Gregorii ex parte maris cum Steniça in Labrangna magna. Et ibidem petia una de terra iuxta terram santi Gregorii ex parte occidentis, ubi est murus magnus. [Et] petia una de terra ibidem in Labrangna subtus Stenicqa, ubi est lapis cauenta (!) manibus hominum; et alie tres petie terre subtus castrum Clixe in loco, qui dicitur Perstrip; que terre fuerunt Tollisce leprosi, ubi dicitur Oreschie. Item alia terra inferius sancte Tecele, ubi dicitur supra uiam, quam terram dedit Cercha, frater Vulcothe. Et alia terra iuxta Suqui mostoh. Vnde ad confirmationem istorum uerborum superscriptorum quandam lapidem iuxta altare in dextro cornu posuimus in nouem partibus proportionaliter incisum, quod in posterum nostrorum memoria recordaretur. Tali quidem uolumus anathemate permultari omnes illos, qui contra hec uoluerint obuiare, ut superius legitur esse scriptum.³⁹

³⁷ Treba biti CCCXVIII.

³⁸ Prije bi se dalo ovu riječ pročitati kao »Vlacine«. Obzirom da se lokalitet zaista zove Vlačine, možemo uza svu nejasnoću pročitati to ime kao »Vlacine«.

³⁹ Isprava je prvi put objavljena u Cod. dipl. I, Zagreb 1967, br. 28, str. 39.

In dei domine. Amen. Hec est copia siue transcriptum cuiusdam alterius montanei antiquissimi contenta in alio montaneo, in quo sunt etiam scripture, possessiones, territoria et priuilegia pertinentia ecclesie santi Dompni ciuitatis Spalleti et mense archiepiscopalis Spaleti tam regalia quam papalia transcripta et recipiata per notarios publicos iuris ordine obseruato, nec non cuiusdam publici instrumenti in forma priuilegii redacti duobus sigillis independentibus felicis recordationis domini Dominici condami archiepiscopi Spalati et capituli eiusdem Spalatensis ecclesie. Cuius quidem montanei et rubricae ac publici instrumenti tenor per omnia talis est. Rubrica: Territorium santi Dompni, quod habet in Campo Spalati uidelicet citra flumen Salone et citra sanctam Teclam et usque ad flumen de Bade. In Merclano est terra de tribus vretenis, quam dedit amita domni Dobri Girardi. Apud Sanctum Cassianum ex parte boree super puteum iuxta terram Jorre est magna terra. In Lagarono similiter magna terra iuxta duas grippas, ubi habet Michael ex parte australi, ex parte boree Sreza, ab occidente monasterium (!) sancti Benedicti. Ibidem in Lagarono est alia petia de terra iuxta terram sancti Teodori ex parte boree. Ibidem in Lagarono est alia petia de terra iuxta terram Pinosani Marauine et Sabbe Lucie ex parte australi. Ibidem iuxta ecclesiam sancti Tome ex parte Salone est vna terra super terram sancti Benedicti tota mucha de Pilato et circuitus uallis de Scaçoli usque ad serram super aquam de Pilato a mari usque ad lapides, qui sunt super uallem de Dulla usque ad mare, quod est uersus Lauraneam. Totum Panolum immediate a uia, que uadit ad Dullam usque ad uiam maiorem et usque ad terram Andruçe super Dullam. Et ibidem in Panulo super uiam maiorem iuxta terram santi Stefani et usque ad terram Stose et per amplum usque ad murum. In Saline magna petia de terra iuxta terram sancti Petri Matarelle ab occidente et vna petia de terra sub arcubus, quantum tenet longitudo ipsorum a parte occidentali. Et vna terra ex parte occidentali magne petre, in qua terra est domus, a promuntorio maiori, quod ibi est iuxta domum et usque ad alium lapidem, qui est in austro ad lapidem magnum ab occidente a promuntorio, quod est ibi super lapidem usque ad uiam et descendendo, sicut uadit serra, usque ad uallem sub lapide totum est sancti Dompni. In Birnico iuxta puteum, a puteo usque ad collem, in quo est lapis erectus, tota uallis uersus occidentem usque ad terram Cegaide et usque ab austro ad serram, que est ab austro. Et ibidem super uallem alius locus continuatur cum ualle ab una uia usque ad aliam per amplum. Ex parte orientali sante Marie de Mesabia iuxta terram Turbe est una terra in angulo superiori habens maçeriam et in medio aliam. Ad fontes sub puteo ab occidente una petia de terra in Calameto iuxta terram sancti Michaelis ab occidente usque ad terram Iorre Racosi, quam emit ab Andrea totum quod est inter duas uias. In Pansano vna terra in modum clauis iuxta Pinosam Maronini et Joram Mathie. Et ibidem uallie iuxta sanctam Mariam, quam plantauit Ionus sacrista. Ad Arcusum quicquid est ab ipso Arcuzo usque ad vineam inter duas uias. Post sanctum Cassianum ab oriente una uinea, que fuit filii Rite. Margarita Mescegladi dedit totam hereditatem suam. In primis medietatem domus sue sub pauimentum, quod est inferius cum canina et cum camerula super scalas. Alteram medietatem habet Grube. Terram in Pansano super terram filiorum Radde Sulize et aliam terram, ubi dicitur ad Ferule, cui ex parte occidentis adiacet terra sancte Marie de Pansano; tertiam in Laureto inter terram Duymi Formini et super terram santi Johannis de Fonte quicquid hereditatis sue est in Brazza.

In nomine domini. Amen. Hec est copia siue transcriptum cuiusdam alterius montanei antiquissimi contenta in alio montaneo, in quo sunt etiam scripte possessiones, teritoria et privilegia ac alia iura pertinentia ecclesie sancti Dompnii ciuitatis Spaleti et mense archiepiscopatus Spalatensis tam regalia quam papalia transcripta et recipiata per notarios publicos ordine iuris obseruato nec non cuiusdam publici instrumenti in forma priuilegii redacti duobus sigillis impendentibus felicis recordationis domini Dominici archiepiscopi sigillis et capituli eiusdem ecclesie ecclesie. Cuius quidem tertii montanei ac publici instrumenti antiquissimi tenor per omnia talis est. Rubrica de terris sancte Marie de Salona. Hoc est territorium sante Marie de Actac. In primis namque est terra suptus magnos arcus ex parte occidentis, cui adiacet suptus prefate terre terra Luscibobi; et ex alia parte boree adiacet terra Gregorii, et ex parte boree supra magnos arcus est terra usque ad uiam (et) ex altera parte nie est terra, que uocitatur Dolize usque ad ripam supra minimos arcus. Est namque terra in loco, qui Dragosigi nominatur, supra terre Lapstici usque ad terras santi Stefani de Salona, in qua seminantur viginti duo modia. Et ex parte meridiano est terra supra ipse terre, que continet usque ad serram. Et est terra ex parte boree iuxta terram Pachuaci usque ad serram, que tendit usque ad uiam. Et est terra in orientali parte incipiente uero a ponte usque ad muros et incipiente a flumine usque ad Chiem et de Chiem usque ad Prasizo et infra serram dicte terre est terra in Saline duodecim modia seminis et infra territorium sancti Stefani de Salona et sancti Bartolomei est terra sancte Marie dimidium modium seminis. Et tota insula cum duobus scapellis, que intus in ea sunt. Est terra intus in ciuitate Salone incipiente a saxo, qui lingua Sclauonica Podmorsiza uocitatur, que est iuxta litus maris in orientali parte usque ad terram sancte Marie de Crefautis et inde incipiente a prefata terra sante Marie usque ad locum, qui Lipcat Sclauonice nominatur. Est autem terra in occidentali parte, que incipit a (!) theatrum Salone ciuitatis et tendit usque ad ecclesiam sancti Michaelis in parte boree usque ad ripam. Et territorium, que (!) est in Slanemo, cui ex occident. Li parte adiacent terre sancti Bartolomei incipiente ad tres petias, que jacent in uia antiqua usque ad ripam iuxta terram sancti Stefani de Salona incipiente a uia usque ad mare. Est uero terra in Vranua incipiente ab ecclesia sancti Petri usque ad mare ex latere Salone una cum suis grippis totis insimul cum valle.

Nos itaque iustus et legitimos ac iuriconsonis petitionibus prefati domini archiepiscopi imo iustis et legitimis ac iuriconsonis petitionibus, quibus supra, benigne omnia et singula supradicta uidelicet iura, terras, possessiones ac etiam privilegia cum eorum ueris titulis et intitulationibus expressatis, prout in ipsis antiquis libris montaneisque antiquissimis predictis ac publico instrumento non rasis, non abolitis, non cancellatis, non uitiatis nec in aliqua sui parte suspectis ac prorsus omni suspicionis litio carentibus de uerbo ad uerbum nichil adendo nichilque minuendo presentibus litteris nostris inseri, transumpmi et transcribi fecimus pro domino archiepiscopo prenotato et eius Spalatensi ecclesia maiori pro cautela et ad perpetuam rei memoriam nostrique maioris pendentis et autentici sigilli apensione fecimus communiri iustitia euadente. Datum in festo apostolorum Petri et Pauli anno domini millesimo trecentesimo nonagesimo septimo.